

Wyrok z dnia 5 sierpnia 2005 r., II CK 28/05

Przewidziany w art. 568 k.c. termin wygaśnięcia uprawnień z tytułu rękojmi może być przedłużony umową stron.

Sędzia SN Jan Górowski (przewodniczący)

Sędzia SN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Ryszarda G. i Grażyny G. przeciwko Ryszardowi O. i Magdalenie O. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 5 sierpnia 2005 r. kasacji powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 7 lipca 2004 r.

oddalił kasację i zasądził solidarnie od powodów na rzecz pozwanych kwotę 1200 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 7 lipca 2004 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu uwzględnił apelację pozwanych Ryszarda O. i Magdaleny O. od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 30 grudnia 2003 r., zmieniając wyrok w ten sposób, że powództwo oddalił. W sprawie tej poczyniono następujące ustalenia.

Powodowie Ryszard G. i Grażyna G., prowadzący działalność hodowlaną w zakresie produkcji brojlerów, w dniu 9 października 1997 r. zawarli z pozwanymi umowę inwestycyjną sprzedaży systemu wentylacji za kwotę 48 500 zł; system ten miał zostać zainstalowany w kurniku powodów. Wykonawca udzielił powodowi rocznej gwarancji liczonej od dnia podpisania protokołu zdawczo-odbiorczego. Jednocześnie strony zastrzegły, że w okresie nieobjętym gwarancją będą miały zastosowanie przepisy o rękojmi, przy czym ograniczyły odpowiedzialność wykonawcy do usterek spowodowanych wadliwością części lub defektami produkcyjnymi (montażowymi), odsyłając w kwestiach nieuregulowanych w umowie do przepisów kodeksu cywilnego. W trakcie realizacji umowy, w związku z

wykonaniem części prac przez powodów, wartość pierwotna inwestycji uległa obniżeniu do kwoty 46 065 zł.

W dniu 13 stycznia 1998 r. strony sporządziły protokół odbioru robót. Pozwany generalnie zrealizował złożoną przez siebie ofertę, jednakże dokonał złego doboru elementów systemu, zwłaszcza pod względem mechaniki, funkcjonalności i wytrzymałości materiałów, w szczególności co do kalenicy i klap bocznych. Okoliczności te sprawiły, że zainstalowany system nie funkcjonował prawidłowo, co powodowie podnosili w reklamacji. Pomimo podejmowanych prób, nie udało się doprowadzić do prawidłowego funkcjonowania zamontowanej wentylacji. Pismem z dnia 21 maja 1999 r. powodowie odstąpili od umowy ze względu na wady istotne systemu wentylacji, żądając jego zdemontowania w terminie do dnia 5 czerwca 1999 r. oraz zwrotu kwoty 46 064 zł, stanowiącej równowartość tego systemu, oraz kwoty 11 003 zł, będącej wydatkiem na dostosowanie do tego systemu klap wlotu powietrza.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, podstawa odstąpienia od umowy znajduje się w przepisach o rękojmi przy umowie sprzedaży, które mają zastosowanie zgodnie z odesłaniem zawartym w art. 638 k.c. Sąd uznał, że choć art. 560 i 568 § 1 k.c. wskazują, iż oświadczenie o odstąpieniu od umowy powód złożył po upływie ustawowego terminu, to jednak za odmiennym poglądem przemawia treść § 9 umowy łączącej strony, stanowiącego dozwolone dyspozycją art. 558 k.c. rozszerzenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi. W umowie tej pozwany zobowiązał się po zakończeniu okresu ochronnego wynikającego z gwarancji, tj. od dnia 13 stycznia 1999 r., do stosowania wobec niego reżimu z rękojmi w zakresie wymienionych w nim wad. Na podstawie zebranego materiału dowodowego Sąd Okręgowy stwierdził, że powód był uprawniony do żądania zwrotu spełnionego świadczenia stosownie do dyspozycji art. 494 k.c. wraz z ustawowymi odsetkami, w pozostałym zaś zakresie powództwo oddalił.

Sąd drugiej instancji uwzględnił apelację pozwanych, zmienił zaskarżony wyrok i powództwo oddalił, uznając, że oświadczenie powodów o odstąpieniu od umowy nastąpiło w czasie, w którym ich uprawnienia do realizacji roszczeń z tytułu rękojmi wygasły. Podkreślił, że pomimo, iż treść § 9 umowy zawartej przez strony w dniu 9 października 1997 r. powinna podlegać ocenie z punktu widzenia dyspozycji art. 558 § 1 k.c., dopuszczającej umowną modyfikację odpowiedzialności w zakresie rękojmi za wady, w stosunku do zasad tej odpowiedzialności określonych

w kodeksie cywilnym, to nie można przyjąć, że zakres dozwolonej ingerencji stron obejmuje również zmianę (przedłużenie) terminu określonego w art. 568 § 1 k.c. Uznał, że przewidziany tym przepisem roczny termin, po upływie którego uprawnienia do dochodzenia roszczeń z tytułu rękojmi wygasają, ma charakter terminu zawitego nie może zatem zostać przedłużony na podstawie umowy i w tym zakresie uprawnienie określone dyspozycją art. 558 § 1 k.c. doznaje ograniczenia. W konsekwencji § 9 umowy w tej części, w której przewidywał przedłużenie terminu do realizacji przez powodów uprawnień z tytułu rękojmi, uznać należało za nieważny (art. 58 k.c.), co oznacza, że ocena skuteczności oświadczenia powodów z dnia 21 maja 1999 r. dokonana być musi wyłącznie na płaszczyźnie art. 568 § 1 k.c.

Przyjmując niekwestionowane przez strony ustalenia Sądu Okręgowego, zgodnie z którymi odbiór dzieła przez powodów nastąpił w dniu 13 stycznia 1998 r., a oświadczenie o odstąpieniu od umowy zawarte zostało w piśmie z dnia 21 maja 1999 r., Sąd Apelacyjny stwierdził, że termin z art. 568 § 1 k.c., zgodnie z zasadami przewidzianymi w art. 112 k.c., upłynął z dniem 13 stycznia 1999 r., wywołując skutek wygaśnięcia uprawnień z tytułu rękojmi, co spowodowało, iż oświadczenie powodów o odstąpieniu od umowy było bezskuteczne. Sąd Apelacyjny podkreślił, że oświadczenie powodów o odstąpieniu od umowy byłoby także bezskuteczne, nawet gdyby hipotetycznie przyjąć, że jest możliwa umowna zmiana terminu określonego w art. 568 § 1 k.c. Powołują się na protokół odbioru prac z dnia 14 marca 1998 r., w którym powodowie wnioskowali o przedłużenie rękojmi na wykonany przez pozwanych system wentylacyjny do 15 marca 1999 r., uznał, że przedłużenie okresu rękojmi w § 9 umowy stron mogło nastąpić tylko do tego okresu.

W kasacji powodowie zarzucili naruszenie prawa materialnego polegającego na niezastosowaniu art. 353¹ i 5 k.c. oraz art. 558 § 1 i 65 § 2 k.c., niewłaściwym zastosowaniu art. 58 oraz 568 § 1 k.c., a także naruszenie przepisów postępowania w zakresie, który miał istotny wpływ na wynik sprawy, w tym art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1, art. 233 § 1 i art. 231 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawowe znaczenie w rozpoznawanej sprawie ma ustalenie, czy przewidziany w art. 568 k.c. termin wygaśnięcia uprawnień z tytułu rękojmi może być przedłużony umową stron. Z jednej strony przepis ten zezwala na umowne

rozszerzenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi, co sugerować może, że nie jest wyłączone ustalenie w umowie stron dłuższego terminu dla wygaśnięcia uprawnień wynikających z rękojmi, co znajduje mocne oparcie w fundamentalnej dla prawa zobowiązań zasadzie swobody umów wyrażonej w art. 353¹ k.c. Z drugiej jednak strony wiele argumentów przemawia za uznaniem, że art. 568 k.c. ma charakter *iuris cogentis* i jest wyjątkiem od przewidzianej w art. 558 § 1 k.c. swobody stron w decydowaniu o kształcie odpowiedzialności z tytułu rękojmi. Rękojmia jest instytucją, która została ukształtowana przez ustawę, rola woli stron jest więc tu drugorzędna, inaczej niż przy pełniącej podobną funkcję gwarancji. Ma ona na celu przywrócenie ekwiwalentności świadczeń stron i przewiduje silną ochronę kupującego, sprzedawca nie może jednak zbyt długo pozostawać w niepewności, czy sprzedaż ma charakter definitywny. Wyrazem tej funkcji rękojmi jest art. 568 k.c., który przewiduje roczny termin dla dochodzenia uprawnień z rękojmi, ustalając przy tym, że po tym terminie uprawnienia te wygasają. Wykładnia językowa wskazuje, że jest to regulacja niedopuszczająca wyjątków, a wniosek taki jest tym bardziej zasadny, iż w art. 577 § 2 k.c. wyraźnie zezwala się na ustalenie dłuższego niż rok terminu odpowiedzialności z tytułu gwarancji. Wszystko to wskazuje na wolę ustawodawcy, aby termin z art. 568 k.c. nie mógł być wydłużany. Dodatkowo wskazuje się w literaturze, że terminy przedawnienia roszczeń, którego skutek jest mniej rygorystyczny niż prekluzji przewidzianej w art. 568 k.c., nie mogą być wydłużane, co jednoznacznie wynika z art. 119 k.c.

Podniesione argumenty nie mogą jednak przekreślać podstawowych zasad, na których oparte jest prawo zobowiązań i odpowiedzialność z tytułu rękojmi. Z art. 353¹ k.c. wynika, że strony mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości stosunku ani zasadom współżycia społecznego. Jeżeli strony stosunku sprzedaży lub innego stosunku, do którego stosuje się przepisy o rękojmi, chcą uregulować inaczej rękojmię niż przewiduje ustawa, to takie działanie znajduje oparcie w wymienionym przepisie, gdyż przywrócenie ekwiwalentności świadczeń, nawet po upływie roku od dnia wydania rzeczy, nie sprzeciwia się naturze stosunku prawnego ani tym bardziej zasadom współżycia społecznego. Wynika to jednoznacznie z art. 558 § 1 k.c., który zezwala, aby strony mogły odpowiedzialność z rękojmi rozszerzyć, ograniczyć, a nawet wyłączyć. Ograniczenie lub rozszerzenie odpowiedzialności z

rękojmi może polegać na skróceniu lub wydłużeniu tej odpowiedzialności i, co więcej, jest to najbardziej widoczna zmiana tej odpowiedzialności.

Gdyby uznać, że art. 568 k.c. nie zezwala na wydłużanie terminów z rękojmi, to pomiędzy gwarancją a rękojnią, które pełnią te same funkcje, istniałaby niedająca się wytłumaczyć różnica; przy gwarancji strony mogą ustalić odpowiedzialność powyżej roku, a przy rękojmi jest to wyłączone. Nawet więc gdyby sprzedawca chciał ustalić swoją odpowiedzialność, w razie gdy sprzedany towar okaże się wadliwy, powyżej roku, to uznać należałoby, że może to zrobić tylko udzielając gwarancji, a nie wydłużając odpowiedzialność z tytułu rękojmi. Taka interpretacja art. 568 k.c. jest nie do pogodzenia z art. 558 k.c.

Nie jest również trafne powoływanie się na analogię z art. 119 k.c., który zabrania wydłużania i skracania terminów przedawnienia. Nie da się uzasadnić racjonalnie niemożliwości skracania terminu przewidzianego w art. 568 k.c., skoro odpowiedzialność z rękojmi w ogóle można wyłączyć. Także ze względu na właściwości niektórych rzeczy, których okres zużycia jest krótki, w sposób naturalny musi dojść do skrócenia okresu rocznego.

Analiza związku art. 568 i 558 k.c. wskazuje że zgodnie z zasadą *volenti non fit iniuria* brak podstaw to tego, aby zabronić sprzedawcy, który działając w porozumieniu z kupującym wyraża zgodę na to, aby jego odpowiedzialność z rękojmi trwała dłużej niż rok. Podniesiony w kasacji zarzut naruszenia art. 568 i 558 § 1 oraz art. 353¹ k.c. należy więc uznać za trafny.

To że można uznać za dopuszczalne rozszerzenie odpowiedzialności z rękojmi w taki sposób, jak to zrobiły strony niniejszego sporu, nie przesadza jeszcze, na jak długo takie rozszerzenie nastąpiło. Trafnie podkreślił Sąd Apelacyjny, że skoro w § 9 umowy nie było jednoznacznego wskazania, na jaki czas nastąpiło rozszerzenie odpowiedzialności z rękojmi, termin ten należy ustalić biorąc pod uwagę całokształt okoliczności towarzyszący realizacji uprawnień z rękojmi. Jeżeli umowa stron dopuszczała przedłużenie terminu przewidzianego w art. 568 k.c. i powodowie w protokole odbioru robót z dnia 14 marca 1998 r. sprecyzowali, że wnoszą o przedłużenie tego terminu do dnia 15 marca 1999 r., to uznać należy, iż uprawnienia z rękojmi wygasły w tym dniu. Nie można zasadnie przyjąć, że pomimo takiego stwierdzenia, na które pozwani wyrazili w sposób milczący zgodę, uprawnienia z rękojmi trwały nadal. Mając na względzie, że powodowie odstąpili od umowy dopiero w dniu 21 maja 1999 r., odstąpienie to, jako

złożone po upływie terminu do dochodzenia uprawnień z rękojmi, trafnie Sąd Apelacyjny uznał jako niewywołujące skutków prawnych. W tej sytuacji zaskarżony wyrok odpowiada prawu. (...)

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. orzekł, jak w sentencji.